

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ ТА ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ ПІДРОЗДІЛІВ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

В сучасних умовах в діяльності органів внутрішніх справ існує багато труднощів, які, зокрема, пов'язані із змінами в законодавстві, економічній, господарській та інших сферах життєдіяльності держави. Зважаючи на це, особливий інтерес викликає діяльність юридичної служби, яка організаційно входить до структури органів внутрішніх справ, оскільки для неї зміцнення законності, захист прав і законних інтересів органів внутрішніх справ, правове забезпечення їх діяльності є одним з найважливіших завдань.

Підрозділи юридичної служби (правового забезпечення) міліції виконують широке коло завдань та функцій щодо забезпечення законності в діяльності органів внутрішніх справ, захисту їх прав і законних інтересів, організації розробки нормативно-правових актів з основних напрямків їх діяльності, тому від належного рівня виконання ними своїх обов'язків значною мірою залежить не тільки законність, але й ефективність діяльності органів внутрішніх справ в цілому.

Окремі теоретичні і практичні аспекти діяльності юридичної служби в різних державних органах та організаціях раніше досліджували окремі науковці та практичні працівники, зокрема, О.М.Бандурка, А.М.Долгополов, В.Я.Малиновський, В.П.Петков, В.В.Цветков та ін. Проте ще багато правових та організаційних питань діяльності юридичної служби органів внутрішніх справ залишилося поза їх увагою, до яких належить, зокрема, визначення їх системи та основних функцій.

Перш ніж вести мову про завдання і функції юридичної служби органів внутрішніх справ, визначати їх систему та структуру, необхідно кілька слів сказати про розуміння термінів, які використовуються для її позначення. В нормативних актах та юридичній літературі поряд з поняттям «юридична служба» використовуються терміни «підрозділи юридичного забезпечення», «підрозділи правового забезпечення», «юридичні підрозділи». Варто зазначити, що ці терміни вживаються як синоніми, жодних відмінностей в їх розумінні немає.

Система підрозділів юридичної служби в наш час визначена наказом МВС України від 31 жовтня 2003 р. № 1351 «Про затвердження Типового положення про підрозділи юридичного забезпечення органів внутрішніх справ України» [7]. На сьогодні у складі головного штабу МВС України, головних управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, місті Києві та Київській області, управлінь МВС України в областях, місті Севастополі та на транспорті, в деяких місцевих органах і підрозділах внутрішніх справ, підприємствах, установах і організаціях, що належать до сфери управління МВС України, відомчих навчальних закладів, територіальних командувань та з'єднань внутрішніх військ МВС України діють підрозділи правового забезпечення на правах управлінь, відділів, відділень та юридичних груп.

У своїй діяльності підрозділи юридичної служби керуються Конституцією України, законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами. З питань організації та методики ведення правової роботи юридичні підрозділи органів внутрішніх справ керуються постановою Кабінету Міністрів України № 690 від 27 серпня 1995 р. «Про Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації» [3], рекомендаціями Міністерства юстиції України, а також згаданим наказом МВС України від 31 жовтня 2003 р. № 1351. Зазначені нормативно-правові акти регламентують функції, що покладаються на юридичні підрозділи органів внутрішніх справ, а також інші питання їх діяльності.

Визначаючи функції органів внутрішніх справ, О.М. Бандурка зазначає, що під такими слід розуміти основні напрямки їх діяльності в процесі вирішення поставлених перед ними завдань, тобто функції органу внутрішніх справ охоплюють собою сукупність способів, методів, прийомів і дій, за допомогою яких виконуються завдання і досягаються цілі органів внутрішніх справ [8, с.61]. Виходячи з цього, кожна з функцій, покладених на орган внутрішніх справ, конкретизується у функціях його структурних підрозділів, а функції структурних підрозділів розподіляються у формі функціональних обов'язків кожного окремого працівника підрозділу, які він виконує постійно. Таким чином, функції органів внутрішніх справ проявляються і реалізуються в повсякденній діяльності органу в цілому, окремих його підрозділів і працівників при виконанні поставлених перед ними завдань.

Сукупність функцій усіх підрозділів апарату управління органів внутрішніх справ становить їх функціональну структуру. Визначення функцій має на меті виявлення відносно самостійних ділянок діяльності підрозділів юридичної служби органів внутрішніх справ.

Так, підрозділи юридичної служби здійснюють такі функції:

– у галузі організації нормотворчої діяльності: аналіз правозастосовної практики в системі органу (установи), а також пропозицій, що надходять, про вдосконалення нормативного регулювання діяльності ОВС, подання узагальнених матеріалів з цих питань у встановленому порядку до МВС України; розробка перспективних і поточних планів нормотворчої діяльності ОВС, участь у контролі за їх виконанням; здійснення авторського супроводу під час розгляду місцевими органами влади підготовлених юридичним підрозділом проектів нормативно-правових актів; розгляд (рецензування) проектів нормативно-правових актів, що надходять до ОВС на відгук; підготовка довідок і висновків з правових проблем діяльності ОВС, а також запитів з тих же проблем до вищих органів та інших інстанцій; здійснення організаційно-методичного забезпечення нормотворчої роботи у структурі ОВС;

– у галузі захисту законних прав та інтересів ОВС: надання консультативної допомоги підрозділам ОВС, правової експертизи проектів господарських договорів, що ними укладаються; участь у розробці нормативно-правових актів, що регулюють договірну, претензійно-позовну роботу, а

також фінансово-господарську діяльність ОВС; ведення претензійної роботи, захист правовими засобами майнових та інших інтересів ОВС у судах та в інших інстанціях у разі розгляду спорів за участю ОВС; аналіз і узагальнення договірної та претензійно-позовної роботи, судової практики, підготовка необхідних довідок, оглядів та інших аналітичних матеріалів для доповіді керівництву ОВС; забезпечення правовими засобами збереження державної власності, що перебуває у володінні ОВС, участь у розробці необхідних документів у цій сфері діяльності;

– у галузі контролю за законністю в нормотворчій діяльності: участь у розробці та здійсненні заходів, спрямованих на забезпечення додержання законодавчих, інших нормативно-правових актів у діяльності ОВС; перевірка відповідності законодавству проектів наказів, інших нормативно-правових актів, що розробляються структурними підрозділами, а також договорів, угод і візування їх; здійснення контролю за законністю наказів, інших нормативно-правових актів у підпорядкованих (підвідомчих) ОВС підрозділах, на підприємствах, в організаціях і установах; вжиття заходів до скасування чи зміни актів, що суперечать законодавству; ведення обліку проектів нормативно-правових актів, що завізовані та розглянуті в порядку попередньої консультації; підготовка аналітичних матеріалів про виявлені недоліки з пропозиціями щодо вдосконалення відомчої нормотворчості;

– у галузі систематизованого обліку нормативно-правових актів: здійснення в установленому порядку систематизованого обліку законодавчих та інших нормативно-правових актів, що надійшли до ОВС, а також виданих ним нормативних документів; підтримання їх у контрольному стані. Підготовка необхідних довідкових матеріалів з питань законодавства; поповнення нормативного фонду (у тому числі шляхом передплати на періодичні видання); комплектування бібліотеки юридичної літератури (кодекси, довідники, збірники, коментарі, бюлетені тощо); ознайомлення працівників з необхідними нормативно-правовими актами, надання їм допомоги в пошуку потрібних правових документів; підготовка разом з іншими підрозділами, а також самостійно пропозицій щодо скасування чи зміни застарілих або таких, що фактично втратили чинність, відомчих нормативно-правових актів, які містяться в нормативному фонді; участь у роботі з формування збірників, довідників та інших посібників з питань законодавства;

– у галузі методичного керівництва правовою роботою: контроль, вивчення та аналіз стану правової роботи в системі ОВС. Розробка пропозицій, проектів наказів і методичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності цієї роботи; надання методичної та практичної допомоги іншим працівникам системи ОВС в удосконаленні правової роботи; організація і здійснення заходів щодо підвищення їх кваліфікації;

– у галузі пропаганди законодавства та надання юридичної допомоги: участь у розробці і реалізації програми підвищення рівня юридичних знань особового складу, проведенні семінарів та інших форм навчання з правових проблем у системі службової підготовки; організація в системі ОВС лекцій і бесід з правової тематики, консультацій і роз'яснень законодавст-

ва; створення і оформлення кабінетів (кутків) правових знань, стендів та іншої наочної інформації з актуальних юридичних питань і нових законодавчих актів; розробка формалізованих документів, що спрощують нормотворчий процес; юридичне консультування працівників ОВС з правових питань службової діяльності [7].

У зв'язку з досить широким колом функцій, які здійснюють підрозділи юридичної служби органів внутрішніх справ, заслуговують на увагу особливості комплектування цих підрозділів. Особовий склад підрозділів юридичної служби складається з осіб середнього та старшого начальницького складу, які мають юридичну освіту та необхідний досвід правової роботи в ОВС (територіальних командуваннях та з'єднаннях внутрішніх військ МВС України) чи народному господарстві, а на підприємствах, в установах і організаціях системи МВС – службовцями з урахуванням зазначених вимог. На посади начальницького складу юридичних підрозділів призначаються особи, які мають вищу юридичну освіту та мають стаж роботи за спеціальністю не менш як два роки (в управлінні правового забезпечення Штабу МВС України – не менш як три роки) [5]. Крім цього, однією з вимог до деяких категорій працівників юридичних підрозділів є наявність допуску до відомостей, які належать до державної таємниці, у зв'язку з роботою з відповідними документами, та участю в закритих судових процесах, пов'язаних з державною таємницею [1]. Слід також звернути увагу на те, що працівники юридичних підрозділів нарівні з виконавцями несуть відповідальність за відповідність законодавству проектів нормативно-правових актів, які ними візуються.

З метою покращення діяльності юридичних служб державних органів, у тому числі і органів внутрішніх справ, Указом Президента України від 11 грудня 2001 р. № 1207/2001 «Про деякі заходи щодо зміцнення юридичних служб державних органів» [2] рекомендовано керівникам державних органів встановити, що юридичні служби входять до складу зазначених органів як самостійні підрозділи і підпорядковуються безпосередньо керівникам цих органів, а також передбачено можливість встановлювати працівникам юридичних служб з 1 грудня 2001 р. підвищені посадові оклади та надбавки. Необхідно зазначити, що у зв'язку з тим, що згаданий Указ має рекомендаційний характер, в органах внутрішніх справ він практично не виконується, що, в свою чергу, дуже негативно впливає на плінність кадрів серед працівників юридичної служби цих органів.

Необхідність поліпшення правової роботи в органах внутрішніх справ та зміцнення його кадрового складу обумовила прийняття наказу МВС України № 1082 від 20 вересня 2003 р. «Про заходи щодо поліпшення юридичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, вищих навчальних закладів і внутрішніх військ МВС України», в якому була вимога до начальників ГУМВС України в Автономній Республіці Крим, м. Києві, Київській області, УМВС України в областях та м. Севастополь, а також командувача внутрішніх військ МВС України вжити заходів щодо укомплектування введених посад найбільш кваліфікованими працівниками, перевагу

надавати працівникам, які мають певний стаж роботи в прокуратурі, судах, адвокатурі та за своїми професійними здібностями можуть забезпечити даний напрямок роботи [6].

Таким чином, під функціями юридичних підрозділів органів внутрішніх справ слід розуміти основні напрямки чи види необхідної діяльності, які обумовлені об'єктивними потребами громадського життя і відбивають їх сутність та соціальне призначення. Визначення функцій мало на меті виявлення відносно самостійних ділянок діяльності юридичних підрозділів міліції. Варто також зазначити, що на теперішній час, незважаючи на усі прийнятні нормативні акти, підрозділи юридичної служби органів внутрішніх справ не у повному обсязі виконують покладені на них функції. Зважаючи на недостатню розробленість в науці питань діяльності юридичних служб органів внутрішніх справ, вважаємо за необхідне подальше дослідження у цьому напрямку.

Список літератури: 1. Закон України «Про державну таємницю» // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 16. Ст. 93. 2. Про деякі заходи щодо зміцнення юридичних служб державних органів: Указ Президента України від 11 грудня 2001 р. № 1207/2001 // Офіційний вісник України. 2001. № 50. Ст. 2231. 3. Про Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1995 року № 690 // ЗПУ України. 1996. № 1. Ст.20. 4. Про вдосконалення організації правової роботи в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2001 р. № 1693 // Офіційний вісник України. 2001. № 51. Ст. 2298. 5. Про затвердження Положення про управління правового забезпечення: Наказ МВС України від 11 січня 1996 р. № 14. 6. Про заходи щодо поліпшення юридичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, вищих навчальних закладів і внутрішніх військ МВС України: Наказ МВС України від 20 вересня 2003 р. № 1082. 7. Про затвердження Типового положення про підрозділи юридичного забезпечення органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 31 жовтня 2003 р. № 1351. 8. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. Х., 1998.

Надійшла до редколегії 22.04.05

М.М. Новікова

ЮРИДИЧНИЙ КОМПРОМІС У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Протягом тисячоліть люди звертали увагу на руйнівні процеси, що виникали при соціальному спілкуванні різних етнічних груп, народностей, націй, класів, які вели боротьбу за своє існування та визнання пріоритету загальнолюдських цінностей на регіональному, державному та світовому рівні. Вони усвідомлювали необхідність створення компромісних відносин як засобів стабілізації світового суспільства та подальшого його розвитку в економічній, політичній, соціальній, правовій та культурній сферах своєї життєдіяльності.

Становленню соціального компромісу історично сприяло виникнення держави і права. Це знайшло своє відображення у відповідних принципах, формах і функціях, як способу удосконалення державно-правового механізму